

พันธุ์กล้วยเมืองไทย

รศ. เบญจมาศ ศิลาชัย
ภาควิชาพืชสวน คณะเกษตร
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

กล้วย เป็นผลไม้ที่คนไทยรู้จักกันมานานควบคู่มากับประเทศไทย โดย

ไม่รู้แน่ชัดว่ามีมาตั้งแต่เมื่อไร ทั้งนี้อาจเนื่องจากกล้วยมีถิ่นกำเนิดในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งมีประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งในภูมิภาคนี้ ดังกล่าว และจากการศึกษาทางวิวัฒนาการ พบว่า กล้วยมีวิวัฒนาการมาถึง 50 ล้านปี แล้ว ดังนั้น จึงเป็นไม้ผลที่มนุษย์รู้จักบริโภคเป็นอาหารกันอย่างแพร่หลาย โดยทั่วไปกล้วยได้เริ่มมีการแพร่จากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไปยังหมู่เกาะต่างๆ ในมหาสมุทรแปซิฟิก พร้อมๆกับการอพยพของประชากร ตั้งแต่ต้นคริสต์ศักราช เป็นต้นมา และได้มีการแพร่กระจายไปยังกลุ่มประเทศแถบอาหรับ ยุโรปจนกระทั่งสู่ทวีปอเมริกา และมีการขยายการปลูกจนถึงกับเป็นการค้าอันดับ 1 ของโลก โดยปลูกมากที่คอสตาริกา และฮอนดูรัส

ประเทศไทยมีการปลูกกล้วยกันมานานดังได้กล่าวแล้วข้างต้น กล้วยที่ปลูกมีมากมายหลายชนิด พันธุ์กล้วยที่ใช้ปลูกในประเทศไทยมาแต่โบราณนั้น มีทั้งเป็นพันธุ์พื้นเมืองดั้งเดิม และที่มีการนำเข้าพันธุ์มาจากประเทศข้างเคียงมาตั้งแต่โบราณ จนกระทั่งพวกเราเองก็คิดว่าเป็นพันธุ์พื้นเมือง กล้วยที่รู้จักกันในสมัยสุโขทัย คือ กล้วยตานี และปัจจุบันในจังหวัดสุโขทัยมีการปลูกกล้วยตานีมากที่สุด แต่เราไม่พบกล้วยตานีในป่า ใดๆ ที่กล้วยตานีเป็นกล้วยป่าชนิดหนึ่ง มีถิ่นกำเนิดอยู่แถบประเทศอินเดียตอนใต้ จีน และพม่า ดังนั้น จึงเข้าใจว่ากล้วยตานีน่าจะมีการนำเข้ามาปลูกในประเทศไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย ตอนต้น หรือช่วงการอพยพของคนไทยมาตั้งถิ่นฐานที่สุโขทัย

ในสมัยอยุธยา De La Loubere (1693) ได้เขียนหนังสือบันทึกการท่องเที่ยวมาที่ประเทศไทย โดยบันทึกถึงบ้านเมืองพิธีการและสิ่งที่เขาได้พบเห็น เขาได้บันทึกว่าเขาเห็นกล้วยวงช้างที่ประเทศไทย เมื่อปี 2220 กล้วยวงช้างก็คือ กล้วยร้อยหวีในสมัยนี้นั่นเอง ซึ่งส่วนใหญ่เราปลูกเพื่อประดับเท่านั้น และมีตำนานเล่ากันมาว่ามีการค้าขายกล้วยตีบอีกด้วย แสดงให้เห็นว่ามีการปลูกเพื่อความสวยงามและบริโภคกันมานานแล้ว

ต่อมาในกรุงเทพฯ ตอนต้น เจ้าคุณศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) 2427 ได้เขียนกลอนเกี่ยวกับกล้วย ดังนี้

“กล้วยกล้วยมีหลายกระบวน กล้วยกรันจันหวล อีกน้ำละว่าไทย กล้วยน้ำกาบดำ ก้านใบ คล้ายกับน้ำไทย ผลใหญ่และยาวกว่ากัน กล้วยกูเรียกกล้วยสั้นผั้น เพี้ยนนามจำนนจะหนี่ที่คำหยาบคาย ตีนเต้าตีนตานี่กล้วย กล้วยน้ำเชียงราย กล้วยส้มหากมูกมูลมี กล้วยน้ำนมราชสีห์ อีกกล้วยร้อยหรีบายสี ก็เรียกนามสองหอมเขียวกล้วยค่อมหอมทอง หอมจันหวลลอลอง อีกกล้วยที่เรียกเปลือกบาง นี่คือนกล้วยไข่ คำกลางท่านจัดแบบวาง กล้วยกระกล้วยพระก็มี กล้วยครั้งดูจครั้งยอมสี่ แดงจัดรูจี ทั้งหรีทั้งเครือเจือ แดง กล้วยนากเพียงนากเปล่งแสง กล้วยกรามแสดแดง หนึ่งนามว่ากรามคชสาร กล้วยสีสะโตโวหาร เรียกแต่โบราณ อีกกล้วยประจำพาน หนึ่งเล็บมือนางนามกร ตีบหอมขจร บ้างเรียกว่ากล้วยกรบูร นางเงยสิ่งงามจำรูญ กินดีมีมูลกิมเสรแลสมนมสวรรค์ หอมว่า ตานี่อาร์ญ อุบลปนกันกับตาละปัตรฤาษี กล้วยแช่หนึ่งเรียกกัทลี กาบก็มักมีข้างแดนละว่าป่าไกล มลือ่องผิวอ่องอำไพ นางนวลยวลใจ กล้วยไร่ กระเหรียงเรียกนาม พรรณกล้วยมีหลากหลายตามประเทศเขตคาม นิคมและเขตดงดอน เหลือจะรำนามกร ลัดบทลดทอน แต่ที่รู้แจ้งแห่งนาม” (คัดตัวสะกดตรงตามต้นฉบับ)

จากกลอนดังกล่าวทำให้เราได้ทราบชนิดของกล้วยมากขึ้น แสดงให้เห็นถึงความนิยมการปลูกกล้วยในสมัยดังกล่าว ซึ่งตรงกับสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หรือพระปิยะมหาราช ซึ่งในสมัยนั้นพระองค์ท่านได้เสด็จประพาสประเทศต่างๆ จึงได้มีการนำเข้ากล้วยบางชนิดในรัชสมัยของท่าน

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2498 (ค.ศ. 1955) ได้เริ่มมีการจำแนกชนิดของกล้วยตามหลักวิชาการสมัยใหม่ขึ้น คือมีการแยกชนิดตามกรรมพันธุ์ โดยใช้ยีนของกล้วยเป็นตัวกำหนดในการแยกชนิด กล่าวคือกล้วยที่รับประทานกันอยู่ในปัจจุบันนี้ มีบรรพบุรุษอยู่เพียง 2 species เท่านั้น คือ *Musa acuminata* และ *Musa balbisiana* กล้วยที่มีกำเนิดจาก *Musa acuminata* ซึ่งมี genome ทางพันธุกรรมเป็น AA ส่วนจาก *M. balbisiana* มี genome เป็น BB ส่วนที่ได้จากลูกผสมของทั้งสองชนิดให้มี genome เป็น AB ABB AAB AB BB Simmonds (1966) ได้จำแนกชนิดของกล้วยในประเทศไทยว่ามีอยู่ 15 ชนิด ตามวิธีการแบ่งดังกล่าวต่อมา วัฒนา เสถียรสวัสดิ์ และปวิณ ปุณศรี (2510) ได้ทำการรวบรวมพันธุ์กล้วยที่พบในประเทศไทยได้ 125 สายพันธุ์ และจากการจำแนกจัดกลุ่มแล้วพบว่า มี 20 พันธุ์

ปี 2523-2526 เบญจมาศ ศิลาชัย และ ฉลองชัย แบบประเสริฐ แห่งภาควิชาพืชสวน คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้ทำการสำรวจและรวบรวมพันธุ์ที่สถานีวิจัยปากช่อง โดยรวบรวมได้ทั้งหมด 323 สายพันธุ์ และเมื่อจำแนกชนิดแล้ว พบว่ามีอยู่เพียง 59 สายพันธุ์ ตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 รายชื่อกล้วยในประเทศไทย

ลำดับ	ชื่อทั่วไป	ลำดับ	ชื่อทั่วไป
I	กล้วยป่า (Wild acuminata)	26	กล้วยหอมเขียวค่อม
1	กล้วยป่ามูเซอร์	27	กล้วยหอมพจมาน
2	กล้วยป่าระยอง	28	กล้วยหอมทอง
3	กล้วยแซ่	29	กล้วยคลองจ้ง
4	กล้วยป่าสงขลา	30	กล้วยไข่บอง
5	กล้วยทอง	31	กล้วยหอมแม่ั่ว
II	กล้วยตานี (Wild balbisiana)	VII	กล้วยกินได้ลูกผสม
6	กล้วยตานี		acuminata X balbisiana
III	กล้วยป่า (Wild itinerans)		ก. AAB group
7	กล้วยหก	32	กล้วยน้ำฟาด
IV	Wild Rhodochlamys	33	กล้วยนมสวรรค์
8	กล้วยบัว สีชมพู	34	กล้วยร้อยหวี
9	กล้วยบัว สีส้ม	35	กล้วยเงิน
V	Wild Ensete	36	กล้วยหวาน
10	กล้วยฉา	37	กล้วยไข่โบราณ
11	กล้วยนวล	38	กล้วยทองเดช
VI	กล้วยกินได้	39	กล้วยนางนวล
	(acuminata cultivars)	40	กล้วยน้ำ
	ก. AA group	41	กล้วยกล้วย
12	กล้วยไข่	42	กล้วยงาช้าง
13	กล้วยเล็บมือนาง	43	กล้วยนิ้วจรเข้
14	กล้วยหอมจันทร์	44	กล้วยชม
15	กล้วยน้ำไท	45	กล้วยนมสาว
16	กล้วยทองร้อง		ข. ABB group
17	กล้วยน้ำนม	46	กล้วยเปลือกหนา
18	กล้วยไล	47	กล้วยนมหมี
19	กล้วยสา	48	กล้วยพญา
20	กล้วยหอม	49	กล้วยหัทธุมุก
21	กล้วยทองกาบดำ	50	กล้วยส้ม
	ข. AAA group	51	กล้วยตีบ
22	กล้วยนาก	52	กล้วยน้ำว้า
23	กล้วยครึ่ง	53	กล้วยน้ำว้าขาว
24	กล้วยกุ้งเขียว	54	กล้วยน้ำว้าแดง
25	กล้วยหอมเขียว	55	กล้วยน้ำว้าค่อม

ลำดับ	ชื่อทั่วไป	ลำดับ	ชื่อทั่วไป
56	กล้วยน้ำว้าหวล	VII	กล้วยกินได้ <i>balbislana</i> (BBB group)
57	กล้วยหิน ค. ABBB group		
58	กล้วยเทพรส	59	กล้วยเล็บช้างกูด

บรรณานุกรม

บุเรศ บำรุงการ, หลวง 2516 การทำไร่กล้วย สมาคมพฤกษชาติแห่งประเทศไทย กรุงเทพฯ :

แพรววิทยา 151 หน้า

เบญจมาศ กาญจนสุด และวัฒนา เสถียรสวัสดิ์ 2513 การศึกษาทางอนุกรมวิธานของกล้วยโดยวิธีทางไซโตและสัณฐานวิทยา ในรายงานการวิจัยพืชสวน ภาควิชาพืชศาสตร์ (พืชสวน) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เล่มที่ 3 ปีที่ 2513

เบญจมาศ ศิลาชัย 253 กล้วย บริษัท ประชาชน จำกัด 290 หน้า

โชติ สุวัตติ 2505 กล้วยป่าและกล้วยปลูกในเมืองไทย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 48 หน้า

De La Lovbere 1693 A new historical relation of the Kingdom of Siam, St Pauls Church-yard. London.

Simmonds, N.W. 1966 Bananas 2 nd ed. Longman. London.